

mgr Marta Paleczna
Instytut Filologii Romańskiej
Uniwersytet Jagielloński
Dyscyplina: Językoznawstwo

Tłumaczenie wyjątkowej lekcji. Przekład ustny dla obcokrajowców zwiedzających Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau.

Rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem dr hab. Marzeny Chrobak, prof. UJ

AUTOREFERAT

Wprowadzenie

Przygotowana rozprawa doktorska stanowi studium przybliżające zjawisko przekładu ustnego wykonywanego dla zwiedzających w Państwowym Muzeum Auschwitz-Birkenau (PMA-B). Analizie podlega więc komunikacja zachodząca za pośrednictwem tłumacza pomiędzy muzealnym przewodnikiem (zwanym Edukatorem) a zwiedzającymi. PMA-B od wielu już lat cieszy się bardzo dużym zainteresowaniem: w roku 2007 liczba zwiedzających po raz pierwszy przekroczyła 1 milion, a w 2016 - 2 miliony (Bartyzel, Sawicki, 2021, s. 25). Ze względu na niewystarczającą liczbę Edukatorów posługujących się językami obcymi, w razie potrzeby zwiedzającym towarzyszą tłumacze.

W rozprawie przekład wykonywany dla gości PMA-B określany jest mianem tłumaczenia wykonywanego na potrzeby branży turystycznej. Chociaż określenie to może wydawać się niestosowne w kontekście Miejsca Pamięci, należy podkreślić, że w pracy przyjęto definicję turystyki poznawczej, obejmującej m.in. poznawanie różnych aspektów historii, oraz turystyki edukacyjnej, której celem jest poszerzanie wiedzy (Różycki, 2006, s. 17–29).

Szczegółowa charakterystyka omawianego przekładu oparta została na wynikach czterech badań przeprowadzonych w latach 2018-2021 wśród trzech stron aktu komunikacji:

- tłumaczy,
- Edukatorów,

- zwiedzających.

Głównym celem zrealizowanego projektu badawczego było uzyskanie informacji pozwalających odpowiedzieć na poniższe pytania:

1. Jak przebiega proces przekładu ustnego podczas zwiedzania PMA-B?
2. Jakie czynniki mają wpływ na wykonywany przekład?
3. Jakie problemy napotykają tłumacze i w jaki sposób je rozwiązują?
4. Czy i w jaki sposób zachodzi interakcja pomiędzy trzema stronami spotkania?

Tłumaczenie ustne na potrzeby współczesnej branży turystycznej do tej pory nie cieszyło się dużym zainteresowaniem badaczy. W istniejących, nielicznych, publikacjach przedstawiono głównie wyniki badań dotyczących obecności tłumacza w podróżach odkrywców, misjonarzy i pielgrzymów z rdzennymi mieszkańcami terenów, na które przybyli (np. Chrobak, 2012; Delisle, 2015).

Współcześnie, wraz gwałtownym z rozwojem turystyki międzynarodowej, rośnie zapotrzebowanie na usługi świadczone przyjezdnym przez osoby posługujące się językami obcymi. Tłumacze znajdują zatrudnienie m.in. w muzeach, w których liczba licencjonowanych przewodników nie jest wystarczająca, aby zaspokoić potrzeby obcojęzycznych zwiedzających. W Małopolsce miejscami takimi są np. Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau, Kopalnia Soli „Wieliczka” w Wieliczce, Fabryka Emalia Oskara Schindlera czy Zamek Królewski na Wawelu. Dodatkowo tłumacze stają się pośrednikami językowymi dla turystów w mniej formalnych sytuacjach, np. podczas przejazdu autokarem, w hotelu, w restauracji, w sklepie.

Kontekst teoretyczny

Przekład ustny wykonywany na potrzeby współczesnej branży turystycznej wpisuje się w definicję szeroko pojętego przekładu środowiskowego (Tryuk, 2006, s. 32). W *Małej Encyklopedii Przekładoznawstwa* (Dąbbska-Prokop, 2000, s. 261) tłumaczenie środowiskowe zostało opisane jako bilateralne, zdanie po zdaniu, w sytuacji wielojęzyczności, gdy tłumacz nie tylko przekazuje treść wypowiedzi, ale także może w tę treść ingerować. Jest to tłumaczenie, które ułatwia równy dostęp do służby zdrowia, edukacji i innych usług osobom należącym do kulturowej lub językowej mniejszości (Mikkelson, 2014, s. 19).

Tryuk w publikacji *Przekład ustny środowiskowy* (2006, s. 32) wskazała cechy, które odróżniają przekład środowiskowy od przekładu konferencyjnego. Te same cechy posiada przekład wykonywany na potrzeby turystyki:

- Kontekst: Tłumaczenie środowiskowe odbywa się w pewnym określonym kontekście, najczęściej instytucjonalnym. W przypadku branży turystycznej mogą to być np. różnego rodzaju instytucje kultury, ale również ulice, place, parki miast odwiedzanych przez turystów.

- Status uczestników spotkania: Uczestnicy spotkania najczęściej różnią się od siebie poziomem wiedzy. Przedstawiciel instytucji kultury dysponuje szeroką wiedzą historyczną i kulturową na temat danego miejsca.

- Kierunek tłumaczenia: Bilateralne.

- Bliskość fizyczna tłumacza: Tłumaczenie wykonywane jest twarzą w twarz, co umożliwia prowadzenie rozmowy.

- Długość tłumaczonych tekstów: Krótsze lub dłuższe wypowiedzi.

- Typ tłumaczonych tekstów: Informacje przekazywane przed przedstawiciela instytucji oraz wypowiedzi zwiedzających.

- Zaangażowanie tłumacza: Tłumacz zaangażowany w rozmowę. Przekłada zarówno informacje przekazywane przez przedstawiciela instytucji jak i pytania, komentarze, uwagi, prośby wszystkich uczestników spotkania. Komunikacja przybiera więc formę trialogu, w którym wszystkie trzy strony mają wpływ na przebieg spotkania.

- Notacja: Sporządzanie notatek mogłoby negatywnie wpłynąć na uczestników spotkania lub dekoncentrować ich (przekład często wykonywany jest w ruchu).

- Przygotowanie zawodowe tłumacza: Tłumaczenie wykonywane jest zarówno przez profesjonalnych tłumaczy jak i przez tłumaczy bez przygotowania zawodowego.

- Język: Język wypowiedzi podlegających tłumaczeniu to zarówno literacka odmiana nacji, jak i różne dialekty, rejestry.

- Historia: Przekład ustny dla podróżujących wykonywany był już w Starożytności.

Warto zwrócić uwagę na jeszcze dwie cechy przekładu wykonywanego na potrzeby branży turystycznej: audiowizualność (pomoc w postaci map, wykresów, makiet, ekspozycji itp.) i powtarzalność (zwiedzający praktycznie zawsze poruszają się po tej samej trasie).

Przekład ustny wykonywany w sektorze turystycznym jest aktem komunikacji mającym charakter interakcji z udziałem tłumacza. Interakcja, zgodnie z definicją socjologa Ervinga Goffmana (1956/1981), rozumiana jest jako współprzebywanie jednostek w określonej przestrzeni i ich wzajemnie oddziaływanie na siebie. Prace Goffmana stały się inspiracją dla badaczy przekładu ustnego, którzy postać tłumacza postrzegali nie jako bezosobowe urządzenie kodujące, ale jako pełnoprawnego uczestnika komunikacji mającego wpływ na przebieg spotkania (np. Wadensjö 1992, 1995, 1998; Roy 1989, 1996).

Omawiany w rozprawie przekład ustny wykonywany dla zwiedzających PMA-B traktowany więc jest jako odmiana przekładu środowiskowego oraz interakcja z udziałem tłumacza.

Struktura pracy

Główną część rozprawy stanowią trzy rozdziały. W pierwszym z nich (*Przekład ustny...*, s. 12-43) omówione zostały wybrane zagadnienia związane z teorią przekładu ustnego. Na wstępie zarysowana została historia badań nad tłumaczeniem ustnym.

W dalszej kolejności wskazane zostały wybrane cechy przekładu środowiskowego oraz podjęta została próba scharakteryzowania przekładu wykonywanego na potrzeby branży turystycznej.

W ostatniej części pierwszego rozdziału tłumaczenie ustne zostało przedstawione jako akt komunikacji mający charakter interakcji z udziałem tłumacza. Za sprawą badań prowadzonych w paradygmacie interakcyjnym tłumacz przestaje być postrzegany jako bezosobowe narzędzie kodujące, a widziany jest jako pełnoprawny uczestnik aktu komunikacji, mający wpływ na jego przebieg. W rozdziale przedstawionych zostało także dziesięć wybranych modeli o rosnącym stopniu komplikacji, ukazujących coraz większą świadomość badaczy w zakresie elementów procesu przekładu ustnego.

Tematyka poruszona w drugim rozdziale (*...dla obcokrajowców zwiedzających Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau...*, s. 44-81) odnosi się do przestrzeni, w której wykonywany jest omawiany przekład. W pierwszej kolejności ukazany został w liczbach rozwój międzynarodowego ruchu turystycznego w latach 1950-2020, jako że to właśnie za sprawą zwiększającej się liczby turystów zagranicznych rośnie zapotrzebowanie na usługi

świadczony turystom przez tłumaczy. Jak wynika z danych opracowanych m.in. przez Międzynarodową Organizację Turystyki, wzrost międzynarodowych przyjazdów odnotowywany jest praktycznie w każdej części świata.

Następnie poruszona została tematyka związana z funkcjonowaniem KL Auschwitz. Wskazane zostały wybrane elementy rzeczywistości obozowej, rzeczywistości nowej dla osób, które się w niej znalazły, i diametralnie różnej od tej, w której funkcjonowały dotychczas.

W dalszej części rozdziału scharakteryzowana została komunikacja językowa w obozie. Przede wszystkim podkreślone zostało znaczenie urzędowego języka niemieckiego, dość powszechnego języka polskiego oraz tzw. lagerszprachy (specyficznej odmiany języka, którą posługiwali się więźniowie). Dodatkowo poruszona została tematyka tłumaczy ustnych pracujących w obozach.

Na zakończenie drugiego rozdziału omówione zostało powstanie oraz działalność PMA-B – zarówno działalność mająca na celu zachowanie pamięci o byłym obozie jak i ta o charakterze edukacyjnym. Ponadto przedstawiona została osoba Edukatora oraz opisany został standardowy przebieg zwiedzania PMA-B.

W trzecim rozdziale (*...w opiniach trzech stron zdarzenia komunikacyjnego*, s. 82-254) przekład ustny wykonywany dla obcokrajowców w PMA-B przedstawiony został z perspektywy trzech stron uczestniczących w akcie komunikacji. W rozdziale tym omówiony został zrealizowany w latach 2018-2021 projekt badawczy, w ramach którego przeprowadzono badania wśród tłumaczy, Edukatorów oraz zwiedzających.

Na zakończenie wskazane zostały ograniczenia zrealizowanego projektu badawczego oraz możliwe kierunki dalszych badań.

Metodologia badań

W ramach projektu przeprowadzone zostały następujące badania:

1. Badania ankietowe przeprowadzone wśród tłumaczy różnych języków wykonujących przekład ustny dla obcokrajowców w PMA-B:
  - a) Badanie o charakterze ogólnym,
  - b) Badanie o charakterze pogłębionym.

2. Badanie ankietowe przeprowadzone wśród Edukatorów udzielających informacji przewodnickich głównie w języku polskim.
3. Badanie ankietowe przeprowadzone wśród zwiedzających, którym podczas zwiedzania informacje przewodnickie przekazywane były za pośrednictwem tłumacza w języku hiszpańskim.

Ankieta jest narzędziem często wykorzystywanym w ostatnich dziesięcioleciach do zbierania informacji dotyczących procesu przekładu ustnego (por. Biernacka, 2014, s. 192–198), jej zastosowanie wiąże się jednak z pewnymi ograniczeniami. W przypadku tłumaczy oraz Edukatorów największą przeszkodą podczas przeprowadzania badań okazało się dotarcie do większej liczby respondentów. Problem ten odnotowywany jest w literaturze jako dość powszechny w przypadku badań nad przekładem ustnym (Liu 2011, s. 107; Zwischenberger, 2015, s. 408; Hale i Napier, 2013 s. 258).

Do każdego z badań przygotowano oddzielny kwestionariusz zawierający pytania dotyczące wybranych kwestii związanych z omawianym przekładem. Badani otrzymywali je w formie elektronicznej (tłumacze i Edukatorzy) bądź papierowej (zwiedzający).

Na potrzeby pierwszego badania postawiono 22 pytania:

1. Jakie są charakterystyczne elementy (miejsca, zjawiska, postaci itp.) rzeczywistości obozowej?
2. Czy słownictwo obozowe sprawia duży problem podczas tłumaczenia? Jeżeli tak, proszę podać przykłady.
3. Czy słownictwo specjalistyczne z innych dziedzin sprawia duży problem podczas tłumaczenia? Jeśli tak, proszę podać z jakich dziedzin i jakie słownictwo.
4. Czy słownictwo związane z historią i kulturą Polski sprawia problem podczas tłumaczenia (nazwiska, nazwy miejsc, elementy historii itp.)? Jeżeli tak, proszę podać przykłady.
5. Jakie czynniki utrudniają wykonywanie tłumaczenia na terenie Muzeum?
6. Jakie czynniki ułatwiają wykonywanie tłumaczenia na terenie Muzeum?
7. W jaki sposób Edukatorzy podają informacje do tłumaczenia? Jaki rodzaj informacji podają? W jakim tempie?
8. Czy informacje podawane przez poszczególnych Edukatorów różnią się czy w dużej mierze powtarzają?
9. Czy Edukatorzy przerywają/ komentują tłumaczenie?
10. W jaki sposób przygotowuje się Pan/i do tłumaczenia?
11. Czy w czasie tłumaczenia miały miejsce jakieś trudne, problematyczne sytuacje? Jakiej? W jaki sposób je Pan/i rozwiązał/a?
12. Jakie emocje towarzyszą tłumaczeniu na terenie Muzeum?
13. Jaki styl przekazywania informacji Pan/i preferuje? (np. emocjonalny, obrazowy, powściągliwy)

14. Czy w którymś momencie przejął/ęła Pan/i rolę przewodnika i zamiast tłumaczyć jego wypowiedzi oprowadzał/a Pan/i bezpośrednio grupę?
15. Po ilu tłumaczeniach przejął/ęła Pan/i rolę przewodnika?
16. Jeżeli to Pan/i udziela informacji przewodnickich, na czym wówczas polega rola Edukatora?
17. Czy tłumaczenie zależy od grupy odbiorców?
18. Dla jakich grup tłumaczy się najłatwiej, a dla jakich najtrudniej?
19. Czy zwiedzający często zadają pytania w trakcie zwiedzania lub po jego zakończeniu?
20. O co najczęściej pytają?
21. Czy miał/a Pan/i okazję towarzyszyć grupie przed lub po zwiedzaniu? Czy w tym czasie miał/a Pan/i okazję przekazać lub otrzymać dodatkowy komentarz dotyczący zwiedzania?
22. Czy spotkał/a się Pan/i kiedykolwiek z niezadowoleniem grupy wynikającym z faktu, że informacje przewodnickie są przekazywane za pośrednictwem tłumacza?

Odpowiedziało na nie 30 tłumaczy w wieku od 25 do 54 lat (średnia wieku to 34 lata). Staż pracy ankietowanych z grupami turystycznymi wyniósł od pół roku do ponad 20 lat. Prawie wszyscy uzyskali wykształcenie wyższe, a ponadto większość z nich ukończyła studia na kierunkach związanych z językami obcymi.

Na potrzeby drugiego badania postawiono 11 pytań:

1. Jak zwiedzający reagują na informację, że treści przewodnickie będą przekazywane za pośrednictwem tłumacza?
2. Na czym polega różnica pomiędzy tłumaczeniem wykonywanym na terenie byłego obozu Auschwitz I a tym wykonywanym na terenie Auschwitz II Birkenau?
3. Czy łatwiej tłumaczy się dla grupy, którą Pan/i pilotuje? W jaki sposób wcześniejsza „znajomość” zwiedzających ułatwia/utrudnia tłumaczenie?
4. W jaki sposób ekspozycje/zdjęcia/makiety wpływają na tłumaczenie (ułatwiają/utrudniają)?
5. Czy pamięta Pan/i jakieś negatywne/ pozytywne komentarze zwiedzających dotyczące wykonanego tłumaczenia?
6. Czy zdarzyło się, że któryś ze zwiedzających zwrócił Pani/u uwagę na użycie niepoprawnego słownictwa?
7. Czy pamięta Pan/i jakieś negatywne/ pozytywne komentarze Edukatora dotyczące wykonanego tłumaczenia?
8. Czy ma Pan/i możliwość omówienia szerszego kontekstu przed rozpoczęciem zwiedzania? Jakie informacje przekazuje Pan/i wtedy zwiedzającym?
9. Które kwestie poruszane podczas zwiedzania PMA-B wymagają szerszego i dokładniejszego objaśnienia turystom zagranicznym (z Pana/i obszaru językowego)?
10. Czy istnieje duża liczba publikacji na temat funkcjonowania byłego obozu A-B w języku, na który Pan/i tłumaczy?

11. Czy pamięta Pan/i jakąś trudną sytuację, jaka miała miejsce podczas tłumaczenia? W jaki sposób ją Pan/Pani rozwiązał/a? (np. słownictwo, czas, Edukator)

Odpowiedziało na nie 10 tłumaczy, których staż pracy wyniósł od 2 do 15 lat (średni staż pracy wyniósł 5,6 lat, przy czym jedynie 7 ankietowanych go wskazało). Większość ankietowanych uzyskała wykształcenie wyższe.

W przypadku badania przeprowadzonego wśród Edukatorów postawiono 5 pytań:

1. Czy informacje przekazywane grupom polskojęzycznym różnią się od tych podawanych tłumaczowi w trakcie oprowadzania zagranicznych grup? Czy obcojęzyczny zwiedzający potrzebuje więcej informacji, by dobrze zrozumieć kontekst polityczno-historyczny?
2. Czy obcojęzyczni zwiedzający zgłaszają problemy ze zrozumieniem informacji przewodnickich podczas tłumaczenia? Jakiej? Z czego wynikają?
3. Z czym tłumacze przekładający informacje przewodnickie mają największy problem?
4. W jaki sposób Edukator może pomóc tłumaczowi w jego pracy?
5. Od czego zależy jakość tłumaczenia na terenie Muzeum?

Odpowiedziało na nie 9 Edukatorów w wieku od 30 do 62 lat. Jeden z ankietowanych swój wiek określił jako średni (średnia wieku 8 ankietowanych to 33,2 lata). Staż pracy Edukatorów wyniósł od 3 do 37 lat. Tygodniowo oprowadzają oni od 4 do 10 grup. Prawie wszyscy ankietowani uzyskali wykształcenie wyższe.

Na potrzeby ostatniego badania, przeprowadzonego wśród zwiedzających, postawiono 7 pytań:

1. ¿Las explicaciones proporcionadas por el intérprete eran claras? (Czy treści przekazywane przez tłumacza były jasne?)
2. ¿Había algunas palabras/ expresiones que deberían explicarse con más detalle? (Czy pojawiły się słowa/wyrażenia, które powinny zostać wyjaśnione bardziej szczegółowo?)
3. ¿Las palabras relativas a la vida en el campo/a la realidad del campo estaban suficientemente explicadas? (Czy słowa związane z życiem obozowym/ rzeczywistością obozową zostały wystarczająco wyjaśnione?)
4. ¿El ritmo de la información facilitada por el intérprete era adecuado? (Czy rytm przekazywania informacji przez tłumacza był odpowiedni?)
5. ¿Qué temas mencionados durante la visita (o no mencionados) le gustaría ampliar? (Jakie tematy omawiane lub nie podczas zwiedzania chciałby/aby Pan/i poszerzyć?)
6. ¿Qué emociones acompañan a la visita? (Jakie emocje towarzyszą zwiedzaniu?)

7. ¿Qué opina de su visita? ¿Cómo evalúa su visita? (Co sądzi Pan/i o zwiedzaniu? Jak ocenia Pan/i zwiedzanie?)

Odpowiedziało na nie 93 zwiedzających, którym informacje przewodnickie podczas zwiedzania przekazywane były za pośrednictwem tłumacza w języku hiszpańskim. Były to osoby w wieku od 18 do 61 lat (średnia wieku to 32 lata). 72 ankietowanych pochodziło z Hiszpanii, pozostali z Brazylii, Meksyku, Argentyny, Chile, Kolumbii, Rumunii, Algierii.

Wyniki badań (wybrane)

1. Przebieg procesu przekładu ustnego w PMA-B

Typowe zwiedzanie PMA-B z tłumaczem trwa tyle samo czasu co zwiedzanie bez tłumacza, to jest 3,5 h. Wypowiedzi Edukatorów podawane do tłumaczenia są nasycone słownictwem specjalistycznym, za pomocą którego możliwe jest przedstawienie rzeczywistości obozowej. W przypadku grup z odległych, nieeuropejskich krajów, dokładniejszego wyjaśnienia mogą wymagać zasadnicze dla historii miejsca kwestie, np. to, kim jest Żyd.

Podczas zwiedzania pierwszej części PMA-B używany jest sprzęt audio (tłumacz mówi do mikrofonu, zwiedzający wysłuchują go za pomocą odbiorników ze słuchawkami). Dzięki temu tłumacz może przekazywać komentarz grupie nawet podczas przemieszczania się pomiędzy kolejnymi punktami zwiedzania. Zwiedzający z kolei mają większą swobodę – mogą jednocześnie wysłuchiwać narracji, oglądać eksponaty czy robić zdjęcia. Przekazując komentarz tłumacz może wspomagać się elementami ekspozycji: zdjęciami, mapami, modelami. Ze względu na dużą liczbę grup przemieszczającą się po niewielkiej przestrzeni bardzo odczuwalna jest presja czasowa. Druga część zwiedzania praktycznie w całości odbywa się na otwartej przestrzeni. Jako że nie używa się sprzętu audio, tłumacz za każdym razem czeka aż grupa zbierze się wokół niego, by mógł przekazać komentarz. Dzięki temu ich kontakt jest bardziej bezpośredni, co ułatwia zadawanie pytań i odpowiadanie na nie.

Interesującym zjawiskiem jest przejmowanie przez tłumaczy roli prymarnego nadawcy wypowiedzi. Ze względu na ograniczenia czasowe zamiast przekładać informacje podawane przez Edukatorów samodzielnie prowadzą oni narrację. Rozwiązanie takie, bardzo często praktykowane, jest akceptowane zarówno przez Edukatorów jak i przez zwiedzających. Z 30 tłumaczy biorących udział w pierwszym badaniu aż 27 przyznało, że w pewnym momencie zrezygnowali z tłumaczenia na rzecz samodzielnej narracji. Co ważne, w takiej sytuacji grupie

zawsze towarzyszy Edukator, który stanowi merytoryczne, metodologiczne i techniczne wsparcie dla tłumacza.

Przekład jest oceniany przez Edukatorów – zwłaszcza tych nie znających języka docelowego – na podstawie jego płynności, sprawności tłumacza oraz reakcji grupy na wypowiedź tłumacza; z kolei zwiedzający oceniają go przez pryzmat zrozumiałości i poprawności gramatycznej wypowiedzi docelowej.

W trakcie wizyty zwiedzającym towarzyszą różne emocje. Są one wynikiem przede wszystkim wysłuchania historii odwiedzanego miejsca. Te same emocje, choć w innym natężeniu, odczuwane są przez tłumaczy. Z uwagi na szczególny charakter przekazywanych treści tłumacze opowiadają się za różnymi stylami prowadzenia narracji. Część z nich robi to w sposób powściągliwy, wychodząc z założenia, że najważniejsze są fakty. Inni preferują styl obrazowy. Wśród ankietowanych tłumaczy niewielu decyduje się na styl emocjonalny, jako że zbytnia emocjonalność w PMA-B wydaje im się niestosowna.

2. Czynniki wpływające na przekład ustny podczas wizyty w PMA-B

Czynniki wpływające na omawiany przekład to przede wszystkim trzy strony aktu komunikacji: Edukator, zwiedzający i tłumacz, oraz zachodzące między nimi relacje. Podczas zwiedzania Edukator ściśle współpracuje z tłumaczem. Obie strony mogą wspólnie uzgodnić formę i tempo podawania informacji. Tłumacze cenią sobie współpracę z życzliwymi i pogodnie nastawionymi Edukatorami. Z kolei Edukatorzy, świadomi ograniczeń wynikających z pośrednictwa tłumacza, starają się usprawnić proces przekładu.

Wpływ poszczególnych czynników na przekład bywa różnie oceniany. Na przykład jedni tłumacze uważają, że łatwiej tłumaczy się dla grupy, którą znają, ponieważ jest już zbudowane zaufanie. Inni – że trudniej, ponieważ dystans między stronami jest wtedy za bardzo skrócony, co może skutkować nieodpowiednim zachowaniem zwiedzających.

Czynniki związane ze specyfiką miejsca i formą zwiedzania PMA-B, wpływające na wykonywany przekład, to m.in.: sprzęt audio, ekspozycja i jej charakter, warunki zwiedzania, warunki atmosferyczne, emocje.

3. Problemy i ich możliwe rozwiązania

Możliwe rozwiązania wybranych problemów:

Słownictwo

Słownictwo specjalistyczne nie jest uważane przez tłumaczy za poważny problem, gdyż w przypadku trudności ze znalezieniem odpowiedniego wyrażenia czy określenia podczas zwiedzania możliwe są m.in. następujące rozwiązania:

- Edukator próbuje znaleźć zamiennie wyrażenie,
- zwiedzający próbują podpowiedzieć konkretne słowo czy wyrażenie,
- tłumacz wskazuje dany element na ekspozycji,
- tłumacz przedstawia dane zjawisko opisowo.

Tłumacze, którzy wielokrotnie wykonują przekład dla zwiedzających PMA-B starają się doskonalić zasób potrzebnego słownictwa m.in. poprzez:

- czytanie źródeł obcojęzycznych (dostępnych jest wiele źródeł dotyczących historii obozu Auschwitz w popularnych językach, takich jak np. angielski czy niemiecki, bardzo ograniczone źródła dostępne są w mniej popularnych językach, takich jak np. chorwacki),

- opracowywanie glosariuszy,
- przygotowywanie tłumaczeń słownictwa, które stanowiło problem podczas poprzedniego zwiedzania,
- śledzenie strony internetowej PMA-B,
- udział w zwiedzaniu PMA-B z Edukatorem,
- samodzielne zapoznawanie się z ekspozycją,
- rozmowy z Edukatorami.

Przebieg tłumaczenia

Aby uniknąć problemów związanych z samym procesem przekładu, tłumacze starają się ustalić z Edukatorami formę i tempo podawanych do tłumaczenia informacji.

Część Edukatorów i tłumaczy stara się poświęcić więcej czasu na odpowiedzi na pytania podczas zwiedzania drugiej części PMA-B, ze względu na bardziej sprzyjające warunki.

Ograniczenie czasowe

Aby jak najlepiej wykorzystać czas, jakim grupa dysponuje podczas zwiedzania:

- Edukatorzy starają się podawać jak najwięcej informacji do tłumaczenia w czasie przejść między salami czy obiektami,

- tłumacze, jeżeli jednocześnie są pilotami grupy, mogą udzielić wstępnych informacji w autokarze już podczas przejazdu do PMA-B lub uzupełnić je podczas drogi powrotnej,

- tłumacze, jeżeli oprowadzają grupę w innym miejscu związanym z II wojną światową, mogą nawiązywać do historii obozu Auschwitz,

- tłumacze z odpowiednią wiedzą i doświadczeniem rezygnują z wykonywania pełnego tłumaczenia i przy pomocy Edukatora oprowadzają bezpośrednio grupę.

Duża liczba zwiedzających

Jeżeli grupa musi poczekać na wejście do sali, czas oczekiwania można wykorzystać na przekazanie dodatkowego komentarza czy na odpowiedź na pytania zadawane przez zwiedzających.

Czasami Edukatorzy decydują się na odwrócenie standardowej kolejności zwiedzania. Rozwiązanie takie pozwala na rozłożenie dużej liczby zwiedzających na większej przestrzeni i może prowadzić do spokojniejszego przebiegu zwiedzania.

4. Interakcja zachodząca pomiędzy trzema stronami zdarzenia

Interakcja pomiędzy Edukatorem a tłumaczem podczas zwiedzania PMA-B zachodzi m.in. w następujących sytuacjach:

- kiedy Edukator podaje informacje do tłumaczenia, a tłumacz przekłada je zwiedzającym,
- kiedy tłumacz prosi Edukatora o powtórzenie danej informacji, a Edukator przekazuje dodatkowy komentarz,
- kiedy tłumacz zwraca się do Edukatora z prośbą o odpowiedź na zadane pytanie, a Edukator udziela odpowiedzi,
- kiedy Edukator pilnuje technicznej strony zwiedzania, kontroluje czas i sposób poruszania się po terenie PMA-B, a tłumacz dostosowuje się do jego wytycznych,
- kiedy podczas przejść tłumacz i Edukator rozmawiają, np. na tematy związane z wizytą,
- kiedy tłumacz prosi o wyjaśnienie niejasnych dla niego kwestii, a Edukator dzieli się swoją wiedzą,

- kiedy tłumacz sam przekazuje informacje grupie, może dojść do pewnej kontroli przekazywanych treści (zarówno Edukator może chcieć upewnić się, jakie informacje przekazuje tłumacz, pytając go bezpośrednio o wypowiedziany komentarz, jak również tłumacz może upewnić się czy podaje właściwe informacje, pytając Edukatora o poprawność udzielonych grupie informacji).

Interakcja pomiędzy tłumaczem a zwiedzającymi podczas zwiedzania PMA-B zachodzi m.in. w następujących sytuacjach:

- kiedy tłumacz przekazuje informacje zwiedzającym, a zwiedzający reagują na jego wypowiedź, np. patrzą na elementy, które pokazuje tłumacz,
- kiedy zwiedzający zadają pytania, a tłumacz odpowiada na nie sam lub z pomocą Edukatora,
- kiedy zwiedzający zachowuje się niezgodnie z regulaminem, a tłumacz zwraca mu uwagę,
- kiedy tłumacz dostosowuje swój komentarz do poziomu wiedzy czy oczekiwań zwiedzających.

Interakcja pomiędzy zwiedzającymi a Edukatorem podczas zwiedzania PMA-B zachodzi m.in. w następujących sytuacjach:

- kiedy Edukator zwraca się do zwiedzających, by rozwiązać wątpliwość dotyczącą informacji przekazywanych przez tłumacza.

Przeprowadzone badania, pomimo swoich ograniczeń, mogą stanowić podstawę i punkt wyjścia do dalszych, bardziej pogłębionych badań. Kolejne badania mogłyby polegać na obserwacji sytuacji komunikacyjnej z udziałem tłumacza bezpośrednio na terenie PMA-B. Badania takie pozwoliłyby na dokładniejszy opis interakcji zachodzących pomiędzy trzema stronami, między innymi za sprawą analizy komunikacji niewerbalnej. Obserwacja wykonywanego tłumaczenia pozwoliłaby także na analizę operacji, technik i strategii tłumaczeniowych stosowanych przez tłumaczy.

Bibliografia

- Bartyzel, B., Sawicki, P. (red.). (2021). *Sprawozdanie 2020*. Oświęcim: Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu. [online] <http://auschwitz.org/muzeum/sprawozdania-roczne/> (17.10.2021).
- Biernacka, A. (2014). *Tłumacz w rozprawie sądowej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Kulturologii i Lingwistyki Antropocentrycznej.
- Chrobak, M. (2012). *Między światami. Tłumacz ustny oraz komunikacja międzykulturowa w literaturze odkrycia i konkwisty Ameryki*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Dąbbska-Prokop, U. (red.). (2000). *Mała Encyklopedia Przekładoznawstwa*. Częstochowa: WSJOiE.
- Delisle, J. (2015). Canada. W: F. Pöchhacker (red.), *The Routledge Encyclopedia of Interpreting Studies* (s. 40–45). London/New York: Routledge.
- Goffman, E. (1956/1981). *Człowiek w teatrze życia codziennego*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy. [tłum. H. Datner-Śpiewak, P. Śpiewak]
- Hale, S., Napier, J. (2013). *Research Methods in Interpreting*. London/New York: Bloombury.
- Liu, M. (2011). Methodology in Interpreting Studies: A Methodological Review of Evidence-Based Research. W: B. Nicodemus, L. Swabey (red.), *Advances in interpreting research* (85–119). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Mikkelsen, H. (2014). Evolution of Public Service Interpreter Training in the U.S. *FITISPos International Journal*, 1, s. 9–22.
- Roy, C. (1989). Features of Discourse in an American Sign Language Lecture. W: C. Lucas (red.), *The Sociolinguistics of the Deaf Community* (s. 231–251). San Diego, CA: Academic Press.
- Roy, C. (1996). An Interactional Sociolinguistic Analysis of Turn-Taking in an Interpreted Event. *Interpreting*, 1 (1), s. 39–67.
- Różycki, P. (2006). *Zarys wiedzy o turystyce*. Kraków: Proksenia.
- Tryuk, M. (2006). *Przeład ustny środowiskowy*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Wadensjö, C. (1992). *Interpreting as Interaction: On Dialogue Interpreting in Immigration Hearings and Medical Encounters*. Linköping: Linköping University, Department of Communication Studies.
- Wadensjö, C. (1995). Dialogue Interpreting and the Distribution of Responsibility. *HERMES - Journal of Language and Communication in Business*, 8 (14), s. 111–129.
- Wadensjö, C. (1998). *Interpreting as Interaction*. London/New York: Longman.
- Zwischenberger, C. (2015). Survey Research. W: F. Pöchhacker (red.), *The Routledge Encyclopedia of Interpreting Studies* (s. 407–408). London/New York: Routledge.